

# התנצלות לעמוס עוז

יגאל בן-נון  
הארץ, מדור ספרים 8 במרס 2019

למרות הכותרת, אני לא מתכוון להתנצל בפני עמוס עוז אלא להאיר פן מפתיע ומצער באישיותו. חוויתי אישית פן זה בעקבות הבחירות לכנסת ביוני 1981. בבחירות אלה הסתמן קיטוב עדתי חריף שלראשונה חפף באופן סכמתי את הקיטוב הבין מפלגתי, בין ימין לשמאל. לצערי תרמו לכך נציגיה הבולטים של האינטליגנציה הישראלית באותה תקופה, ס' יזהר, א"ב יהושע ועמוס עוז. השלושה, התגייסו לתעמולת הבחירות של מחנה אחד נגד מחנה אחר, ופגעו ברקמה החברתית העדינה שחיברה בין אוכלוסייה מבוססת לבין הסובלים ממצוקה. במאמר שפרסמתי במעריב ב-9 בספטמבר אותה שנה תחת הכותרת "בין אספוסף לאינטליגנציה" האשמתי את שלושת הסופרים בניכור מעמדי ובהתנשאות כלפי "האספוסף והצ'חצ'חים".



## עמוס עוז התקשר אליי באובססיביות, צעק, איים ודרש התנצלות פומבית

לפני הבחירות של שנת 1981 התגייס עמוס עוז לטובת מחנה אחד נגד מחנה אחר ובעט בשליחות המוטלת על אנשי רוח לשאת את דגלם של פשוטי העם. התגייסותו למחנה ארץ ישראל היפה החריפה קיטוב חברתי שממנו אנחנו סובלים עד היום

מה שקרה לאחר מכן היה מצער. בהעדרי מביתי התקבלו קריאות טלפון רבות. עמוס עוז הזדהה בשמו ולאחר מכן החל לחייג לביתי באופן אובססיבי ולטרוק את השפופרת כאשר לא שמע את קולי. כשנוצר הקשר בינינו זכיתי לצעקות ואיומים שלא האמנתי שהם יוצאים מפיו של סופר דגול. איומיו היו כה בזויים שאני מתבייש לחזור עליהם. איך סופר נערץ כמוהו מסוגל לרדת לרמה כה נמוכה במקום להשתמש בכוח כתיבתו. עוז סיכם את איומיו בדרישה להתנצלותי הפומבית על תוכן מאמרי.

ניצלתי את דרישתו, כתבתי מאמר תשובה שכותרתו "התנצלות לעמוס עוז" ושלחתי אותו לעורך מעריב, משה ז"ק. ההתנצלות הייתה כמובן צינית ולמעשה פירטתי את טענתי שהאינטליגנציה אשמה בהיווצרות שני מחנות: "הם" ו"אנחנו". הם, הנבערים ועלובי החיים ואנחנו נציגיה הלגיטימיים של ישראל היפה. הדגשתי שאני חף מכל הזדהות עדתית ושתמיד גינתי כל נטייה לבדלנות על בסיס ארץ המוצא. הסברתי לעמוס עוז שללא קשר לדירתו המשפחתית הקטנה בקיבוץ חולדה קיימת נחשלות מנוונת בקרב אנשים רבים קשי יום הקורסים תחת נטל הקיום, ושעתיד ילדיהם תלוי רק בחסדיהם של

אחרים. בתעמולת הבחירות בעט עמוס עוז בשליחות המוטלת על אנשי רוח לשאת את דגלם של פשוטי העם. התגייסותו למחנה ארץ ישראל היפה החריפה קיטוב חברתי ממנו אנו סובלים עד היום.

בתשובתו ציין עורך מעריב שהמאמר כתוב בעצמה רבה אך הוא מציע פסק זמן בוויכוח הציבורי בנושא ולא לפרסמו. בשיחות טלפון ציין בפני את הרצון לא לפגוע בכבודו של הסופר. כאשר רבו לחציו האינטנסיביים של עוז למניעת הפרסום, משה ז"ק נפגע והודיע לי שנעתר לבקשתי, המאמר יפורסם "למרות הפצרותיו של עוז לגנוז את הפרסום". העורך דאג לצרף במקביל תגובה מעודנת יותר של עמוס עוז למאמרי תחת הכותרת "השבעים והיפים" בה הוא שוב מבקש את התנצלותי.

לכבוד

מר יגאל בן-נון  
האוניברסיטה 82  
חל-אביב

מר בן-נון היקר,

נעתרתי לבקשתך ופירסמתי את  
מאמרך, למרות הפצרותיו של עמוס עוז  
לגנוז את הפירסום.

בברכה,

מ. ז"ק

מז/בא

שני הסופרים האחרים שהותקפו באותה מידה הגיבו באופן רצינולי. א"ב יהושע הודיע לי שהתחיל לכתוב תשובה ולבסוף העדיף לא לשלוח אותה. הוא הציע במקום זאת שנפגש בחיפה ונדבר על הנושא. ס' יזהר מצדו התקשר אלי וניהל אתי שיחה עניינית. הבחנתי בדבריו את צערו על הקיטוב שנוצר והוא הגדיר את עמדתו כנובעת מהשקפה של "כאן ועכשיו".

הסתלקותו לאחרונה של עמוס עוז הזכירה לי את התקרית האידאולוגית בינינו ואת השלכותיה על המצב הפוליטי העכשווי. קראתי שוב את שני המאמרים משנת 1981, וליבי נצבט. המצב רק החריף. לא מעט מחברי הנאורים, רובם בכירים בתחום הספרות, האמנות והמחקר, מתהלכים במצב רוח כרוני של פסימיות. לא פעם נשמעות בפיהם אמירות מן הסוג "מדינת תל-אביב נגד מדינת יהודה", "גנבו לי את המדינה", "זו לא המדינה שחלמתי עליה" או "אם זה המצב אין לי מה לעשות בארץ הזאת". כלומר, השתייכותם למדינה מותנה במדיניות העומדים בראשה בלבד. מן ישראליות על תנאי. אני ישראלי כל זמן שעמדות ההנהגה תואמות את עמדותיי. אם לא אני נוטש. הכרזות מסוג זה ראויות להערכת לגינני.

בעקבות חוק הלאום, סיים סופר אחד את דבריו במשפט: "כל שנותר הוא לארוז את המזוודות ולהזמין מונית לנתב"ג, כל עוד הדבר אפשרי". לאורזי מזוודות אלה אני עונה שלא לכל אחד יש את הפריבילגיה להתקבל לארץ זרה, ומי שיש לו אותה ונוטש הוא דפטיסט שמשרת את יריביו. מי

**שנוטש מסיבות פוליטיות מפקיר את מולדתו ואת גורלה. עבור רוב הישראלים הבוחלים בהנהגתם נטישה לארץ זרה אינה אופציה זמינה לכל. האלטרנטיבה לייאוש ולאכזבה הוא מאבק ולא בריחה.**

הייאוש שבר לא מעט אינטלקטואלים. דמויות בולטות בציבור הישראלי איבדו את התקווה. האינטלקטואל מעוניין בחילופי שלטון, אבל הייאוש מרפה את ידיו. עם פסימיות כזו אין סיכוי לשיפור. עתידה של ישראל מצטייר בעיניהם בגוונים קודרים. השחיתות השלטונית, הנלעגות של ההנהגה וההידרדרות המוסרית של ראשיה מעיקים על רוב אזרחי ישראל. אבל להערכת הישראלי טוב יותר ממנהיגיו. הוא מוסרי יותר, תרבותי יותר ומוכשר יותר מן הפוליטיקאים ששולטים בו. טעותם של רבים בכך שהם אינם מבחינים בין הנהגה רופסת לבין המרכיבים החיוניים של העם.

אין לי ספק שמעמדו של עוז בספרות העברית הוא מן המפוארים. אני מודה שחוץ מהרומן "מיכאל שלי" אני להתחבר לעולמו. עם קריאת ספרו "פה ושם בארץ ישראל" השתכנעתי שאנחנו חיים בעולמות רעיוניים שונים. הוא מסתכל על האחר כגזרה נסבלת, כמציאות הכרחית יש להשלים עמה. ספרו "שלום לקנאים" חסר נועזות מחשבתית ונטול כל אמירה פוליטית מקורית. וחבל.

קישור לשלושת המאמרים הנדונים ואת ההתכתבות בנושא:

[התנצלות לעמוס עוז. בין אספסוף לאינטליגנציה, השבעים והיפים](#)

# התנצלות לעמוס עוז

מאת יגאל בינון

עמוס עוז ביקש ממני להתנצל פומבית על דברי שפורסמו במאמרי „בין אספסוף לבין אינטליגנציה“ (מעריב, 9 בספטמבר) ושלבדבריו פגעו בו אישית ועדתית.

בדברי טענתי שהתגייסותם של עמוס עוז, יזהר, א.ב. יהושע וחבריהם לתעמולת הבחירות המפלגתית פגעה כריקמה העדינה המתכרת את ישראל היפה והשבעה לאלת הסובלים מנטל מצוקה.

כסופר, עמוס עוז אמון על המלה המתובת, אך להפתעתי הוא מבסס את הפגיעה בו במי שור העדתי בטענה ששייכתי אותו ואת חברי ל„ישראל היפה והשבעה“. למיטב הבנתי מונחים אלה כאים לתאר השתייכות חברתית כלכלית ולא דווקא עדתית. בילבול מושגים זה בא רק לחזק את אבחנתי שמאז מערכת הבחירות האחרונה התחזקה החפיפה בין הקיט טוב העדתי לבין הקיט טוב החברתי-כלכלי, שאליהם התווסף גם קיטוב בינמפלגתי חדש, נבצר מבינתי למה נפגע עמוס עוז עדתית; לאיוו עדה הוא שייך? האם לעדה האשכנזית? בעיני הוא תמיד הצטייר לא דווקא כנציגה של העיירה הפולגית, או אולי עמוס עוז מכנה עדה את קהילת הסופרים או את החברה הקיבוצית?

לאמיתו של דבר הנפגעי של עמוס עוז בטענה שהוא נפגע עדתית אינה אלא פוזת מתנשאת והעמדת פנים. רצונו להופיע כקדוש מעונה אינה יכולה להסתיר את עמדותיו האמיתיות. הוא, חברי ושולחיו מן המפלגה יצרו ערב הבחירות שני מחנות חדשים בחברה הישראלית: „הם“, ו„אנחנו“.

„הם“ עלובי החיים, ואספסוף, נבערי הדעת (אין טעם להזכיר עוד כינויי גנאי בהם כונה מתנה זה), ולעומתם „אנחנו“ היפים שנולדנו במחנה הגבוה, נציגיה הלגיטימיים של ארץ ישראל היפה.

למיטב הערכתי תופעת בדלנות זו מהות בתולדות החברה הישראלית את התארגנות

## „השבעים והיפים“

מאת עמוס עוז

מר בינון הנכבד, אני כותב אליך שורות אלה כדי לבקש ממך שתתנצל על האשמותיך חסרות-הבסיס שפירסמת ב„מעריב“ ב־9 בספטמבר.

א. אתה מאשים אותי (ואחרים) בכך ש„בעטתי במערכת-היחסים העדינה שבין ישראל „היפה והשבעה“ (כלשונך) לבין הסובלים מנטל-המצוקה“.

אבקש ממך לתת לי בלי דיותי דוגמא אחת ל„בעיטה“ כזאת — או להתנצל בפומבי.

ב. אתה מאשים אותי (ואחרים) כי הנני „נהנה מכל השפע והכבוד שמרעיף עלי המיסד הקיים“.

אבקש ממך להביא בלי דיותי דוגמא אחת לשפע או לכבודים שקיבלתי כביכול מידי המיסד הקיים. או הקודם — או להתנצל בפומבי (תמיד סירבתי לקבל מידי השלטון מילגות, מענקים, שליחויות לחו"ל, תפקידים ציבוריים, וכו'. דברך הם הסתה מכוונת).

ג. אתה מתאר אותי (עם אחרים) כ„טובל בשמנת“. אני מבין שאתה מבטא את זעמך של שנגיך בשכונת רמת-אביב, ואולי את המוני מוזי-הרעב של תנועת „שינוי“ שבקולותיהם נבחרת לתפקידך. ה„שמנת“ שאני טובל בה, בקיבוץ חולדה, פתוחה לפניך ולפני בוזריך. תוכל ללקק ממנה לשבע, לאחר שנה אחת של מועמדות, ובתנאי שתחלק מן ההסתה הדימאוגית שאתה מנסה לרכב עליה.

מי שמשתמש בזמן הזה בביטוי כגון „השבעים והיפים“ אשם בהסתה עדתית ובוזיעת שואה.

ד. בימי מערכת הבחירות השתמשתי בביטוי הזה כדי לתאר את התבדלים בין הרביוונים לבין תנועת-העבודה: תרבות של מלל שהצני לעומת תרבות של עשייה שקטה ואיפוק פוליטי. כצפוי, השתמשו הדמאוגים של „חירות“ בתיאור זה כדי לזרוע שואה עדתית. כדרכם. צר על שנגי „שינוי“ עולה על גל ששייך למר בגין, שנהג עוד בשנות החמישים לצווח במלוא קולו בפני העולים החדשים כי „השבעים והיפים“ עושקים אותם. אכן היו בארץ שתי תרבויות פוליטיות: זו של תנועת-העבודה (לפני שדמותה התעוותה) וזו של „חירות“, שכולה שינאה: לערבים, לגויים, ליריבים-מבית, לקיבוצים, ל„משכילים“ ול„מתונים“. חבל שנגי „שינוי“ החליט להצטרף לתרבות פוליטית זו.

12-10-81

# יגאל ברנר • בין אספסוף לבין האינטלגנציה

## מערב מארח

בתחום נוסף שורר מתח לא פחות קשה בין תושבי ערי הפיתוח והקיבוצים שב"סביבתם. תרומתו של הקיבוץ לתורה הישראלית וזכויותיו המוסטריות אינם פוסלים בספק, אך אם המשיך התעלמות מן הקיבוץ המעמדי-חברתי-עודתי הקיים בתוך מפעלי הקיבוצים בין פעלים שכירים לבין המנהלים חברי המשקים, התשתית האידיאולוגית של הקיבוץ עלולה להפגע.

על הקיבוצים לדאוג בהחייפות לשיתופם ההדרגתי של הפועלים השכירים בתפקידי ניהול ממשיים וגם ברווחים, ובכך לתקן פחל שנגרם בעבר ע"י אוצר המדינה, שלא סייע להקמת מפעלים במקום מגוריהם של הפועלים אלא במקום שחיה שכבה קטנה של מנהלים.



לבסוף, קיים לדעתי גוף אחד, שעצבתו להרים את דגל השכבות החלשות, והוא ההסתדרות. אני מקווה, שבעת ועידתה היא אחת עשרה הנערכת השבוע תשכיל היא הסתדרות לא לעשות את הטעות שעשה אנשי הרוח, ותראה לנגד עיניה את כובד המשימה ואת האחריות להתמודדות בה.

את הסיבות ליירידת קרנה של ההסתדרות כעניי חבריה, שהתבטאה באותו הצבעה נמוך לוועידת ההסתדרות, נעוצה בנכסיה החומריים, המרכולים, "שיכון עובדים", בנק הפועלים, "תנובה" וכל מוסדותיה הרבים של חברת העובדים הפכו לנטל על ההסתדרות ומרחיקים ממנה את חבריה.

חברי ההסתדרות זקוקים לנכסים רוחניים לא פחות ואף יותר מאשר לנכסים חומריים, שהפכו לכלי שלטון בידי הגנת ההסתדרות, תוך התעלמות מצרכיהם האמיתיים של חבריה.

במסגרת ועידת ההסתדרות יש לקוות, שהגנתה תשכיל להפיק את הלקחים הנכונים מן התמורות שחלות בחברה הישראלית.

המחבר הוא חבר מועצות מערכת פועלי תל-אביב מטעם פיקת "שינוי".

הרקמה העדינה המחברת את הרבדים השונים של התורה הישראלית. סבלה ועושים וטלולים קשים במערכת הבחירות האחרונה להסתדרות ולכנסת.

בראשונה בתולדות המדינה נוצרה חפיפה מסוכנת בין הקיבוץ החברתי-עודתי המוכר לנו זה מכבר והקיבוץ הבינמפלגתי החדש, שבין מצביעי "הליכוד" ומצביעי "המערך". אין שום פגם בתלוקי דעות פוליטיים אידיאולוגיים, אך כשהילוקי דעות אלה מאפיינים את בעליהם גם על פי מצאם העדתי ושיוכם התברתי-כלכלי, הדבר הופך למסוכן פי כמה.

למרבית הצער, מי שתרמו תרומה משמעותית להתרפת תחושה זו היו דווקא נציגיה הבולטים של האינטליגנציה הישראלית.

אנשי הספרות והרוח שגרתמו לתעמולת הבחירות המפלגתית לא נהגו על פי מניעים במלכתחיים לאמיים, אלא יותר כחברי איגוד מקצועי במשמע. המישור, שנאבקים בו על היש ונגד פגיעה באינטרסים עצמיים צרים.

אני מאשים את סי' יזהר, אני מאשים את עמוס עוז, אני מאשים את א"ב יהושע וחבריהם למאבק, שבהצהרותיהם ובפעילותם שרב הבחירות בעטו במערכת היחסים העדינה שבין ישראל היפה והשבועה לבין הסובלים כנטל המצוקה. אין לי ספק, שחלקי ונתלתי אינם עם אינטליגנציה כנוכרת זו, בניגוד למצב שבארצות נאורות. שבהן אנשי הרוח מהווים את חוד החנית בהזדהותם עם מאבקהם ועולמם של פשוטי העם.

אנשי הספרות והרוח הישראלים נהגים מכל השפע והכבוד שמרעיף עליהם המימסד הקיים, וכצד אחר מציב חומות בינו לבין ישראל של השכונות וערי הפיתוח.



מצב החדש שנוצר אי אפשר לי אלא להגיד למסקנה אישית, שחלקי ונתלתי הוא עם, האספסוף והציחחים" — אותו ציבור של תושבי שכונות ופועלים קשיים, שכונו בשמות גנאי על ידי סופרים ואומנים הסובלים בשמנת של ישראל היפה והשבועה.